

در محضر امیر المؤمنین علیه السلام

راشتا به اخلاق شیعه

بر مبنای خطبه متقین (معروف به خطبه همام)

باموضوع معاد

جلد پانزدهم

محمدرضا حاتم پوری کرمانی

سرشناسه	حاتم‌پوری ، محمدرضا ، ۱۳۴۵
عنوان و نام پدیدآور	در محضر امیرالمؤمنین (علیه السلام) / مؤلف محمدرضا حاتم‌پوری کرمانی
مشخصات نشر	تهران ، انتشارات حاتم ، ۱۳۹۷
مشخصات ظاهری	۳۵۵ ص
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۹۴۴۶۸-۷-۲
وضعیت فهرست‌نویسی : فیا	
موضوع	شرح نهج‌البلاغه (خطبه‌ی همام - اوصاف متقین و پارسایان)
مندرجات	ج ۱۵ ، در اندیشه معاد (۵) دلایل فلسفی اثبات معاد
رده‌بندی کنگره	۱۳۸۴ ح۲/۴۲۳/۰۴۳۸ BP
رده‌بندی دیویی	۹۵۱۵/۲۹۷
شماره کتاب‌شناسی ملی	۴۶۶۶۶-۸۴ م

انتشارات حاتم

آدرس سایت : www.hatampoori.com

آدرس الکترونیکی : darmahzar@gmail.com

عنوان کتاب : در محضر امیرالمؤمنین (علیه السلام) / دانشنامه اخلاق شیعه بر مبنای خطبه متقین

مؤلف : حجت‌الاسلام والمسلمین محمدرضا حاتم‌پوری کرمانی

چاپ و لیتوگرافی : ولی عصر (عج) - قم

صحافی : حمید - قم

ناظر چاپ : مؤسسه میراث نبوت

شمارندگان : ۳۰۰۰

شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۹۴۴۶۸-۷-۲

شابک دوره : ۹۷۸-۶۳۲-۹۹۴۳۱-۱-۳

قیمت : ۳۰۰۰۰ تومان

انتشارات : تهران ، بلوار ابوذر ، بین پل سوّم و چهارم ، مسجد امام علی بن الحسین (علیه السلام)

تلفن : ۰۲۱۳۳۸۲۵۲۵۳ - ۰۹۳۵۱۷۲۳۵۷۲

فهرست مطالب

شماره صفحه	عنوان
۱۱	سخن ناشر
۱۳	پیشگفتار
۱۸	سیمایی از خطبه‌ی همّام
۱۹	معرفی اجمالی خطبه و سؤال و جواب همّام با امیرالمؤمنین (علیه السلام)
۲۰	خطبه‌ی همّام
۲۴	ترجمه‌ی خطبه‌ی همّام
۲۷	صفت بیست و سوم پارسایان در اندیشه‌ی معاد
۲۹	سایر عبارات مربوط به خطبه‌ی همّام
۳۱	توضیح و راهنمایی همّام
۳۳	بخش دوم دلایل عقلا و نقلی اثبات معاد برهان‌های فلسفی
۳۸	۱- صدر المتألهین (علیه السلام)
۳۸	الف) اثبات عقلانی و فلسفی معاد
۳۹	ب) اثبات نقلی و کلامی
۳۹	ج) معنای احوال اسرارآمیز قیامت
۴۱	مقدمه‌ی اول) مبانی هستی‌شناختی
۴۳	بخش اول) اصالت وجود
۴۹	بخش دوم) تشخیص به وجود
۵۳	بخش سوم) تشکیک وجود
۶۱	بخش چهارم) حرکت جوهری
۶۸	بخش پنجم) شیئیت شیء به آخرین فصل
۷۲	بخش ششم) تساوق وحدت و وجود

۷۹	بخش هفتم) انواع خلق
۸۲	بخش هشتم) عالم‌های سه‌گانه
۸۴	بخش نهم) تفاوت وجود دنیایی و آخرتی
۹۱	مقدمه‌ی دوم) اصول انسان‌شناختی
۹۳	بخش ۱) عنصر ، صورت نوعیه و نفس
۱۰۳	بخش ۲) تعریف نفس
۱۰۹	بخش ۳) اثبات وجود نفس
۱۱۲	بخش ۴) جوهر به‌دین نفس
۱۱۹	بخش ۵) تجزیه نفس
۱۴۱	بخش ۶) حدود جسمانی و تماء روحانی نفس
۱۵۹	بخش ۷) آفرینش‌گری نفس
۱۶۴	بخش ۸) نامیرایی نفس انسانی
۱۹۱	مقدمه‌ی سوم) درباره‌ی برخی مفاهیم و اصطلاحات بحث معاد
۱۹۲	مطلب اول) حقیقت مرگ
۱۹۵	مطلب دوم) معنا و تفسیر معاد
۱۹۹	مطلب سوم) معنای قیامت
۲۰۱	مطلب چهارم) عالم برزخ و مثال
۲۰۵	مطلب پنجم) انواع تناسخ
۲۱۲	نتیجه‌ی مقدمات سه‌گانه و اثبات امکان معاد جسمانی
۲۱۳	قسمت اول) خلاصه‌ی مقدمات و اصول اثبات معاد جسمانی
۲۱۸	قسمت دوم) نتیجه‌گیری
۲۲۰	قسمت سوم) خلاصه‌ی داستان خلقت نفس ، مرگ و معاد
۲۲۲	قسمت چهارم) پاسخ به اشکالات

۲۲۲	اشکال اوّل : اکل و مأکول
۲۲۴	اشکال دوّم : محدودیت جرم کره‌ی زمین
۲۲۶	اشکال سوّم : تناسخ
۲۲۷	اشکال چهارم : معاد کاری عبث است
۲۳۰	اشکال پنجم : نیاز به تجدید تاریخ
۲۳۱	اشکال ششم : امتناع اعاده‌ی همگان
۲۳۲	اشکال هفتم : امتناع اعاده‌ی معدوم
۲۳۴	۲- نظرات جناب ابن سینا رحمه الله
۲۳۷	مقدمه‌ی اوّل (انسان‌شناسی)
۲۳۷	موضوع اوّل (تعریف نفس)
۲۳۹	موضوع دوّم (انواع نفس)
۲۴۱	موضوع سوّم (قوه‌های نفس)
۲۴۷	موضوع چهارم (اصلت نفس)
۲۵۰	موضوع پنجم (جوهر و مجرد بودن نفس)
۲۵۷	موضوع ششم (تفاوت ادراک‌های نفس و مانتی بدن خیال)
۲۶۴	موضوع هفتم (حدوث نفس و ارتباط نفس و بدن)
۲۷۹	موضوع هشتم (جاودانگی نفس)
۲۸۱	مقدمه‌ی دوّم (معادشناسی)
۲۸۱	موضوع اوّل (انواع معاد)
۲۹۳	موضوع دوّم (درباره‌ی لذّت و درد)
۲۹۶	موضوع سوّم (لذّت و کمال اختصاصی نفس ناطقه)
۲۹۸	موضوع چهارم (بدن مانع درک لذّت حقیقی)
۳۰۱	موضوع پنجم (سعادت و شقاوت)

۳۰۳	موضوع ششم) تفاوت وضعیت انسان ها پس از مرگ
۳۰۹	خودآزمایی از میزان معرفت حضور
۳۳۵	فهرست منابع و مآخذ
۳۴۹	فهرست اجمالی از مجموعه‌ی در محضر امیرالمؤمنین (علیه السلام)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّاهِرِينَ الْمَعْصُومِينَ سَيِّمًا ابْنَ عَمِّهِ وَوَصِيَّهُ أَسَدِ اللَّهِ الْعَالِبِ عَلَى بَنِي إِيطَالِبٍ وَلَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى أَعْدَائِهِمْ أَجْمَعِينَ إِلَى قِيَامِ يَوْمِ الدِّينِ

﴿وَقُلْ رَبِّ ادْخُلْنِيْ مُدْخَلَ صِدِّقٍ وَّاَخْرِجْنِيْ مُخْرَجَ صِدِّقٍ وَّاَجْعَلْ لِّيْ مِنْ لَّدُنْكَ سُلْطٰنًا نَّصِيْرًا﴾

و بگو: پروردگارا! مرا (در هر کاری) با صداقت وارد کن، و با صداقت خارج ساز؛ و از سوی خود، حجتی یار کنننده برایم قرار ده.^۲

— امیرالمؤمنین (علیه السلام) در خطبه‌ی ۱۵۷ نهج البلاغه می‌فرماید:

حمد و ستایش از آلِ حماد است که ستایش را کلید یاد خود، مایه‌ی فزونی فضل و نعمتش و رهنمای نعمت‌ها و عطاات خویش قرار داد.

امید آنکه بتوانیم سه بار شکر را به محضر حضرت دوست بجای آوریم.

۱- شکر و تقدیر لسانی؛ ۲- شکر و تقدیر قلبی و درونی؛ ۳- شکر و تقدیر عملی و جوارحی.

اگرچه پرواضح و مشخص است که از انجام آن ناتوانیم، ولی از این باب که فرمود:

﴿اَعْمَلُوا اٰلَ دَاوُودَ شُكْرًا وَّ قَلِيْرًا مِّنْ عِبَادِيَ الشُّكْرِ﴾

اینک ای آل داوود! شما شکر و ستایش خدا را با آورید، (هرچند) از بندگان من عده‌ی خیلی شکرگزارند.^۳

با استعانت از درگاه حضرت احدیت و با توسل به روح پاک نبی مکرم اسلام (صلی الله علیه و آله) و اخذ اذن و اجازه از مولای متقیان امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) با درک قاصر خود، به شرح برخی از خطبه‌ها،

۱- از آنجایی که ممکن است بعضی از عزیزان به جلد اول مجموعه‌ی در محضر امیرالمؤمنین (علیه السلام) [و پیشگفتار آن که حاوی برخی نکات مهم است] دسترسی نداشته باشند، خلاصه‌ای از آن را در اینجا یادآوری می‌کنیم.

۲- سوره‌ی مبارکه‌ی اسراء، آیه‌ی شریفه‌ی ۸۰.

۳- سوره‌ی مبارکه‌ی سباء، آیه‌ی شریفه‌ی ۱۳.

نامه‌ها و کلمات قصار آن امیر بیان و فصاحت، که سخنشان از کلام الهی گرفته شده و عطر و بوی سخن پیامبر ﷺ را به مشام می‌رساند، می‌پردازیم؛ چرا که بهترین نمونه‌ی کامل عمل به این گفتار، سیره‌ی خود آن بزرگوار بوده است.

کسی که با نهج البلاغه مانوس باشد، به این جمله‌ی بزرگان پی می‌برد که نهج البلاغه کتابی است فروتر از کلام خالق و فراتر از کلام مخلوق و یا قرآنی است که از مقام خود تنزل کرده است.

— پس از امیرالمؤمنین (علیه السلام) تنها شخصیتی که در طول تاریخ بشریت صاحب کلمه و جمله‌ی "سَلُّوا فَبَلَّ أَنْ تَقْقِدُونِي"، از من سؤال کنید، قبل از آنکه از بین شما بروم".^۱ امام صادق (علیه السلام)

بوده‌اند. ایشان در جمله‌ای کوتاه فرموده‌اند:

من همه‌ی علوم را در چهار چیز یافتیم:

أَوَّلُهَا أَنْ تَعْرِفَ نَفْسَكَ؛ خدایت را بشناسی؛

وَالثَّانِي أَنْ تَعْرِفَ مَا تَسْتَعِينُكَ؛ ندانند چه نعمت‌هایی در خلقت تو به کار برده است؛

وَالثَّالِثُ أَنْ تَعْرِفَ مَا أَرَادَ مِنْكَ؛ [تو چه خواسته یا هدف از خلقت تو چه بوده است؛

وَالرَّابِعُ أَنْ تَعْرِفَ مَا يُخْرِجُكَ عَنْ نِعَمِكَ؛ چه چیزی تو را از دین خارج می‌کند] (که موجب سخط و غضب الهی می‌شود).^۲

برای به‌دست آوردن این علوم و رسیدن به رضایت پروردگار، در مرحله‌ی اول باید محبت دنیای مذموم (نه دنیای ممدوح) را از دل خارج کرد و با توجه به این مهم که ندانند ما را برای آخرت خلق کرده، نه دنیا، باید در به‌دست آوردن صفات آخرت خواهان، یعنی با سادگی متقین تلاش کرد.

— جاذبه‌های زیبای نهج البلاغه و عظمت علمی و عملی صاحب آن یعنی وجود نازنین امیرالمؤمنین (علیه السلام) [در موضوعات مختلف از جمله توحید و صفات الهی، عبادت ربانگی، جهاد و شهادت، سیاست و سیاست‌مداری، اخلاق، تهذیب و تربیت ارواح] را در پیشگاه سر جلد اول توضیح دادیم.

۱- نهج البلاغه، خطبه‌ی ۱۸۹.

۲- کافی، ج ۱، ص ۱۲۴.

توضیح دادیم وقتی امام علیه السلام بر مسند اخلاق، تهذیب و تربیت ارواح می‌نشینند و برای عارفی، مثل جناب همام که به نوشیدن چند جرعه از معارف الهی قانع نیست، درپچه‌های پارسایی و وارستگی را چنان می‌گشایند و ده‌ها صفت اخلاقی را به‌گونه‌ای بلیغ و کامل بیان می‌کنند که گویا قرن‌هاست بر مسند ارشاد خلق نشسته‌اند.

از این رو تأثیر و شگفتی کلام امیر علیه السلام تا آنجاست که جناب همام تاب نمی‌آورد و صیحه‌ای می‌زند و نقش بر زمین می‌شود. به یقین، چنین نفوذ کلامی در تاریخ بشریت بی‌سابقه است.

نکات قابل توجه

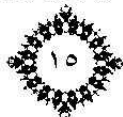
نکته‌ی اول: این کتاب با عنوان "در محضر امیرالمؤمنین علیه السلام" در آغاز به شکل سخنرانی و کلاس درس بوده است که در جمع صدها و گاهی هزاران نفر از مؤمنان الهی و عاشقان اهل بیت علیهم السلام در مسجد امام علیه السلام می‌برخاست. بیان شده است، سپس، با همت جمعی از عزیزان، مطالب شفاهی و سخنان ضبط شده، به کتب گدید و پس از تغییرات و اصلاحات و نیز بعد از افزودن اضافات و زدودن حواشی به شکل **کتاب** درآید. و این شاءالله به‌عنوان مجموعه‌ای کامل از مباحث اخلاقی و تربیتی در اختیار دانش‌پژوهان، عموم، رفقه‌مندان و مؤمنین قرار خواهد گرفت.

نکته‌ی دوم: بر خود فرض می‌دانم از عدا، قیلا، طلاب، دانشجویان و پژوهشگران مؤسسه‌ی قرآنی و فرهنگی در محضر امام سجاد علیه السلام صمیمانه قدردانی کنم که اینجانب را در برپایی کلاس مذکور، تشویق نموده‌اند.

نکته‌ی سوم: از همراهی همه‌ی دوستان عزیزی که در تبدیل گفتار به نوشتار، تنظیم و تدوین، چاپ و نشر کتاب، اینجانب را یاری داده‌اند، سپاسگزارم. همچنین توفیقات روزافزون را برای این عزیزان از خداوند متعال خواستارم.

نکته‌ی چهارم: در فرآیند نگارش کتاب، بسیاری از نظرات، عبارات، روایات به شیوای روان‌تر و گویاتر بازگو شده است و کوشیده‌ایم کلمات غامض و سخت را با واژگان روان‌تر تعویض کنیم و بخش‌هایی را که ارتباط چندانی با این مبحث ندارد حذف کنیم.

نکته‌ی پنجم: بهترین راه برای تربیت روح، تبدیل قوا و استعدادهای انسانی، توجه به فعل است و این مهم فقط با پیروی محض از کلام خدا و فرمایشات معصومان علیهم السلام میسر است.

به راستی که باید به ایشان عرض کرد: **كَلَامُكُمْ نُورٌ وَ أَمْرُكُمْ رُشْدٌ^۱**

— امام باقر (علیه السلام) می فرماید:

يَا فَضِيلُ إِنَّ حَدِيثَنَا يُحْيِي الْقُلُوبَ؛ ای فضیل! گفتار ما دل‌ها را زنده می‌کند.^۲

نکته‌ی ششم: به حق، بعد از قرآن کریم، نهج البلاغه جامع‌ترین کتابی است که دوست و دشمن به عظمت آن اعتراف کرده‌اند و تحت تأثیر آن قرار گرفته‌اند.

قد ما این است که از خداوند متعال مدد جوییم و برای درک بیشتر این ره‌گشای فصیح و بلیغ، زیارت‌نامه‌ی عالی روح، مرام‌نامه‌ی هستی، نظام‌نامه‌ی علم و عمل، رابطه‌ی دین و دانش، پرده‌دهنده‌ی حیات و ممات، آموزگار بزرگ تعلیم و تربیت و منشور عدالت محور حکومت‌داری، یعنی نهج^۳ را، زکات تفسیری مهم و ارزشمندی برای جویندگان راه حقیقت متذکر شویم؛ مطالبی که هر سالک برای رسیدن به منزل مقصود الهی باید به آن‌ها توجهی جدی داشته باشد و البته بر آن‌ها جان و مال بیوه‌اند.

در این مسیر هر سالکی باید موارد زیر عنایتی خاص داشته باشد:

(۱) همان‌گونه که برای رهایی از بیماری باید داروی مناسب را مصرف و از برخی امور پرهیز کرد، برای نجات یافتن از امراض روی نیز باید واجبات را انجام داد و محرمات را ترک کرد و البته، در رسیدن به این رستگاری انجام مستحبات و ترک مکروهات نیز نقش اساسی دارند.

(۲) همان‌طور که برای بهبود بیماری، مصرف دارو باید تا مدت زمانی مشخص ادامه داشته باشد، در غلبه بر نفس و یا روی آوردن به عمل پسندیده نیز استمرار لازم است. تکرار فعل نیکو باعث می‌شود بعد از مدتی آن عمل برای انسان ملکه شود و زلالت و یبوستی باعث صفای دل گردد.

— امام باقر (علیه السلام) می فرماید:

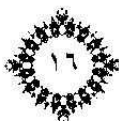
أَحَبُّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللَّهِ ﷻ مَا دَاوَمَ عَلَيْهِ الْعَبْدُ وَ إِنْ قَلَّ

محبوب‌ترین کارها نزد خداوند ﷻ آن است که انسان بر آن مداومت کند هرچند اندک باشد.^۳

۱- مفاتیح الجنان، زیارت جامعه‌ی کبیره. من لا یحضره الفقیه، ج ۲، ص ۶۱۶.

۲- خصال، ج ۱، ص ۲۲. الحکم الزهراء، حدیث ۶۹۰.

۳- کافی، ج ۲، ص ۲۱۲.

رهرو آن نیست که گه تند و گهی خسته رود
 - امام صادق (علیه السلام) در مورد مدت زمان لازم برای استمرار یک عمل نیک می فرماید :
 لَوْ كَانَ الرَّجُلُ عَلَى عَمَلٍ فَلَيْدُم عَلَيْهِ سَنَةٌ ...

هرگاه مردی عملی را اراده کرد ، پس تا یک سال آن را ادامه بدهد .^۱
 (۳) همان طور که می دانیم ، نیت مقدمه‌ی عمل است و رابطه‌ی مستقیم با عمل دارد و هر عملی با نیت آن قابل قبول است ؛ بنابراین برای انجام هر عملی باید نیتی خالص داشت تا آن عمل مورد قبول واقع شود و مشمول آیه‌ی ۲۷ سوره‌ی مبارکه‌ی مائده گردد چنان که می فرماید :
 ﴿...إِنَّا يَتَقَبَّلُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ﴾ : ... همانا خداوند فقط از متقین قبول می کند .
 (۴) همان گونه که برای سلامت جسم ، ورزش لازم است ، برای تهذیب نفس نیز جهاد و مبارزه با نفس لازم است ، یعنی ، برای کسب رتبه‌ی تهذیب ، باید آزمایش‌های سخت و دشواری را پشت سر گذاشت .

- امیرالمؤمنین (علیه السلام) می فرماید :
 إِنَّ أَمْرَنَا صَعْبٌ مُسْتَصْعَبٌ ، لَا يَخْلُصُ إِلَّا بِمُؤْمِنٍ اِمْتَحَنَ اللَّهُ قَلْبَهُ لِلَايْمَانِ وَلَا يَعِي حَدِيثَنَا إِلَّا صِدْقٌ أَمِينٌ وَأَخْلَامٌ رَزِينَةٌ .
 امر (شناختن) ما اهل بیت کار بسیار دشواری است . هر بنده‌ی مؤمن که خداوند قلب او را با ایمان آزموده ، کسی نمی تواند به آن برسد و احادیث ما را در سینه‌های امانت‌دار و عقل‌های سالم نمی تواند حفظ کند .^۲
 در پایان ، از خداوند متعال طلب می کنیم که ما را به وظایفمان آگاه و در راه حق یاری فرماید .

محرران : حاج محمدپوری کرمانی

۱- همان مدرک ، ص ۲۱۱ .

۲- نهج البلاغه ، خطبه‌ی ۱۸۹ .

